

Praxe ve vymahatelnosti práva a spravedlnosti, nutnost novel v oblastech, kterých chce IAV dosáhnout...

Richard Novák

Dámy a pánové,

Česká republika je často kritizována za malou vymahatelnost práva. Část příčin této skutečnosti je založena již v právním řádu samém. Jejich druhá část se však týká praxe orgánů, které tento právní řád uplatňují.

Nezbytným předpokladem právního státu je **právní jistota**, která souvisí s požadavky stability práva a zákonnosti tvorby práva. Znamená to, že každý má mít možnost právo znát a mít jistotu, že vždy bude rozhodováno podle práva a že v podobné věci bude rozhodováno podobně. O věcech bude rozhodovat orgán, který je k rozhodování příslušný, každé prvoinstanční rozhodnutí bude přezkoumatelné a každému bude poskytnuta právní ochrana proti nezákonnému rozhodnutí státní moci. Uvedený požadavek je spojen s principem nezávislosti soudní moci a s nestranností rozhodování soudů. Tyto principy vytvářejí předpoklady k důvěře v právo.

Jaké jsou faktory ovlivňující současnou vymahatelnost práva na uspokojení pohledávek?

Jedním z nejvýznamnějších atributů demokratického právního státu je vymahatelnost práva, která má být zajištěna především prostřednictvím státních orgánů a institucí. Míra vymahatelnosti může sloužit i jako ukazatel kvality právního řádu, protože jen propracovaná a efektivní legislativa a provádějící opatření mohou zajistit úspěšné vymožení nároků. V České republice se bohužel dlouhodobě potýkáme s vymahatelností poměrně nízkou, což je dáno zejména velkým množstvím nové legislativy a neustálých novelizací, které jsou často nekoncepční a vedou spíše k legislativnímu chaosu než k pochopení dané problematiky, dalším faktorem je i přílišný formalismus a zároveň vysoká míra byrokracie v soudním i vykonávacím řízení.

Stejně okolnosti negativně ovlivňují i míru vymahatelnosti práva na uspokojení pohledávek věřitelů, která je v České republice až nečekaně nízká. Dle aktuálních průzkumů je totiž například insolvenčním řízením pokryto průměrně jen 4,55 % z výše pohledávky nezajištěného věřitele a i u zajištěných věřitelů se jedná o nečekaně nízké číslo, pouze 25,2 % z uznané výše pohledávky.

Permanentní změny zákonů velmi komplikují celý proces vymáhání pohledávek zejména z toho důvodu, že se věřitelé a jejich právní zástupci musí soustavně potýkat s problémy ohledně výkladu neustálých novelizací a použití přechodných ustanovení. Tento stav přináší velkou nejistotu do procesu vymáhání pohledávek, protože si

v podstatě věřitelé nemohou být jisti, za jakých podmínek budou své pohledávky vymáhat.

Institucionalizované řešení sporů (občanské soudní řízení) může být náležitě společensky přínosné pouze tehdy, je-li právům ochrana poskytnuta rychle, ale přitom při zachování vysokých standardů spolehlivosti, a tudíž spravedlnosti takové ochrany. Problém efektivity občanského soudního řízení je aktuální nejen v České republice.

Americký právní teoretik Peter Gabel:

Soud není místem řešení problémů, ale místem konfliktu a pomsty. I triviální a nesmyslné spory vedou k mnohaletým procesům, které přinášejí žalobcům a žalovaným jen utrpení a stávají se smyslem jejich života. V trestním právu jde pak v očích veřejnosti především o potrestání pachatele, bez ohledu na jeho osobní a sociální poměry.

Jmenovaný dále uvádí, že ve společnosti panuje antagonistický pohled resp vnímání práva, vedoucí až k nepřátelskému postoji stran při soudním procesu. K takovému vnímání práva přispívají aktéři napříč společností. Politici, média, právní profesionálové i běžní občané. Především pro média představuje antagonistické vnímání práva snadnou kořist, což je vidět na způsobu medializace ostře sledovaných procesů s Davidem Rathem nebo Janou Nečasovou. Miloši Zemanovi je potom jasné, že pokud někoho chytí s krabicí plnou peněz, jednoznačně je vinen. Realita je však většinou složitější.

Nelze také přehlížet skutečnost, že platné právo se k etickým zásadám hlásí. Kromě Ústavy a Listiny základních práv a svobod jde například o úvodní ustanovení občanského zákoníku z roku 2012 a řadu dalších institutů soukromého i veřejného práva. Ačkoliv tedy český právní řád není v žádném směru dokonalý, je na čem stavět. Ve vztahu k právníkům vyvstává požadavek na etickou praxi, která vnímá problémy v jejich celkovém kontextu. Ve vztahu k široké veřejnosti jde o změnu vnímání práva jako takového, což je mnohem větší výzva.

Tyto jevy nelze rovnocenně promítnout do všech právních odvětví, nicméně je zřejmé, že zahlcenost soudů nebo nízká vymahatelnost práva jsou určitým společenským jevem, a nikoliv pouze výsledkem nedostatků platného práva. Při řešení těchto problémů je proto třeba uchopit jejich celkový společenský rozměr. V rovině běžných právních sporů je potom nutné mít na zřeteli jejich mimoprávní rozměr a zvažovat, co skutečně jejich řešení přinese a komu. V opačném případě člověk dopadne jako Josef K, který se nikdy nedozvěděl, o čem jeho proces vůbec byl.

I když je právo přístupné a plně jazykově, gramaticky, logicky i věcně pochopitelné, nemusí být ještě srozumitelné. Dovoluje-li právo určité chování a zároveň zakazuje

jiné, avšak zákaz posléze uvedeného chování není schopno vynutit, takže se někteří jednotlivci chovají právem zakázaným způsobem, vyvolává to u ostatních lidí otázku, zda je právem předepsané pravidlo vůbec platné a zda má smysl se jím řídit. Dojdou-li k závěru, že je ekonomicky výhodnější právo nedodržovat, neboť není vymáháno, ztrácí svou společenskou legitimitu.

Vymahatelnost – proč? Ač to na první pohled nemusí být zřejmé, je vymahatelnost opomíjeným přesto zásadním aspektem srozumitelnosti práva. Jelikož je právo nadáno autoritou toho, kdo jej vydává, má v sobě od počátku zabudován psychologický prvek hrozby. Hrozby, že by příkázané chování, mohlo být mocensky vynuceno. Element hrozby, vyplývá nicméně pouze z pravděpodobnosti; k vynucení chování nemusí vždy dojít. Aby hrozba nepřestala být hrozbou, musí k vynucení pravidla dojít alespoň občas. Jinak řečeno, vymahatelnost práva nesmí zcela absentovat.

Vymahatelnost práva je zajišťována především orgány veřejné moci.

míra vymahatelnosti práva může poskytnout zpětnou vazbu zákonodárci. Být pro něj jakýmsi zrcadlem toho, zda pravidla, která vytvořil, naplnila svůj účel. Není-li právní pravidlo vymahatelné, může být buď špatné (ekonomicky nesmyslné) nebo může odhalovat nefunkčnost veřejných orgánů, jež mají pravidlo vymáhat.

Dovolte mi, abych se vyjádřil k problematice vymahatelnosti práva z pohledu právníka z praxe a zároveň jako jeden z právníků Institutu Aleny Vitáskové.

Chceme tedy zde poukázat i na současný stav, tedy jaký je stav vymahatelnosti práva v dnešní každodenní praxi u našich soudů. S tím souvisí otázka, jak spravedlivě naše soudy rozhodují a jaký je pohled občanů na činnost českých soudů všech stupňů.

A jak chceme my, Institut Aleny Vitáskové, se uplatnit právě v této oblasti, tedy jak se chceme podílet na zlepšování vymahatelnosti práva?

Nejprve bych chtěl poukázat na již dávno prověřené fakta. Stav vymahatelnosti práva a tedy i s tím související vnímání práva jak u odborné veřejnosti tak u občanů se samozřejmě mění a úkolem zákonodárců je, že neustále musí mít na paměti, že vymáhání práva nedosahuje stupně vysoké dokonalosti a je zapotřebí, aby úroveň i právního vědomí nás všech se zvyšovala. Určitě se shodneme, že úkol, zlepšit vymahatelnost práva není možné učinit nějakým jednotlivým zákonem, ale jedná se o postupné změny myšlení nás všech, právo a jeho nesporný význam pro naše životy, musí být vnímáno jako nedílná a důležitá součást společnosti. Je jasné, že tedy myšlení lidí, respekt k právu samotnému, je otázkou výchovy, doslova otázkou generační.

Tedy osobně považuji za důležité, aby snahy všech legislativcům odborné veřejnosti i politiků, směřovaly k tomu, aby byla vnímána potřeba veřejnosti, její pohled na

právo a na rozhodování soudů. Jde tedy obrazně řečeno- o cestu vpřed , o aktivní snahu posilovat význam práva a spravedlnosti a pokud bych měl jít ještě dál , také o snahu o změny chování , morálky apod. To se však již dostávám k jiné problematice.

Nám všem je jasné, že naše soudy , celá justice až na výjimky vykonává poctivou a svědomitou činnost.

Pokud tedy existují nedostatky v rozhodování soudů, v činnosti státních zastupitelství či policie, pak se tyto nedostatky budou objevovat samozřejmě vždy. Otázkou je však v jakém rozsahu, kolik pracovníků v justici odvádí kvalitní a kolik z nich buď nevědomě či přímo vědomě vykonává nekvalitní činnost.

Otázka ,která se nám jeví legitimní a na místě zní : Je chybou jednotlivců , justičních pracovníků, že se objevují někdy až zásadní nedostatky v jejich činnosti , nebo je to dáno tím, že za tzv právní názor ač naprosto špatný- někdy nedoložený jediným důkazem ,ale opřen o domněnky – nenesou vůbec žádnou odpovědnost a ani ze strany nadřízených není tato nekvalita nijak kontrolována ? Anebo je to chyba tzv v systému celé vymahatelnosti práva ?

A snahou samozřejmě nás všech , je aby špatných a někdy až nezákonných rozsudků v oblasti civilního i trestního práva bylo co nejméně.

Kdysi dávno jsem byl dotazován , zda jsem se setkal v mé advokátní praxi anebo z mého okolí znám i případy ,kterým se říkalo justiční omyly . Dost často si na tento dotaz vzpomenu, neboť moje odpověď zní , ano znám velké množství rozhodnutí soudů,které takto lze označit. I zde je však zapotřebí rozdělovat tyto rozsudky resp i obžaloby , které jsou velmi často opsány doslova do konečných rozsudků soudů, na rozsudky doslova nezákonné, rozsudky jinak závadné a rozsudky divné. Nám jde především o to, aby se prostor pro jakékoli tzv pochybné rozhodnutí justičních orgánů zužoval a neumožňoval jakoukoli možnost chyb a omylů . Přeneseně řečeno , jde o životy a majetky lidí. Rovněž procesní stránka, tedy konkrétně trestní řízení předcházející vynesení rozsudku samotného je dnes pojímána některými nezávislými soudci , nikoli jako hledání pravdy a spravedlnosti , ale jako pouhé zopakování až pouhé konstatování obsahu soudního spisu.

Chyba není pouze v jednotlivcích ,ale pokusím se nyní uvést názor, se kterým se setkávám v praxi a který se v mnohém shoduje s mými zkušenostmi.

Konkrétně v trestním právu je dnes stav takový, že se dle aktuální potřeby upraví před několika lety přijatý nový kodex trestní zákoník o nějaký nový trestný čin, buď v reakci na vývoj některých negativních jevů v naší společnosti anebo k úpravám ke kterým jsme vázáni Evropskou unií. Laicky řečeno, seznam trestných činů, resp dnes přečinů a zločinů , uvedený v trestním zákoníku je slušným a dostatečným podkladem pro rozhodování. Velkým problémem je však současný stav trestního řízení. Upozorňuji , že zde se jedná o můj osobní názor a nemusí korespondovat s názory druhých. Oč se jedná ?

Vedení trestního řízení , tedy procesní právo a proces od přijetí trestního oznámení , přes šetření orgánů činných v trestním řízení ve stádiu před zahájením úkonů trestního řízení, po jejich zahájení, po sdělení obvinění konkrétním osobám, tedy okamžik zahájeného přípravného řízení a v něm probíhajícího dokazování , až po okamžik rozhodování, zda bude či nebude podána obžaloba státním zastupitelstvím k trestnímu soudu dnes trpí nedostatky, které bych v rychlosti uvedl : - někdy nedůvodná doba trvání vyšetřování, nedůvodné trvání vazebního vyšetřování, naopak zneužívání tzv zrychleného řízení a současně spojeného se zadržením osoby k tomu, aby člověk rychle přijal rozsudek jen proto, že se dostane na pár dnů z cely ale pak stejně musí nastoupit do výkonu trestu. Špatné využívání institutu majetkové záruky – kauce, jaký má význam přijmout kauci po několika měsících vyšetřování aniž by se důkazní situace jakoli od vzetí do vazby změnila, namísto aby kauce byla přijata při vlastním rozhodování o vazbě. Je snad logické, že kauce má nahradit vazbu, ale po půlroce ?

Také se několika novelizacemi doslova podařilo vytvořit několik názorů na institut podání vysvětlení. Kdy a za jakých podmínek vyslechnout občana jako osobu podávající vysvětlení, podezřelého , to je ještě jasné, ale kdy lze použít podání vysvětlení jako důkaz u hlavního líčení. Nevím , zda je širší veřejnosti známo, že dnes trestní řád umožňuje policii a státním zástupcům provádět jakési paralelní vyšetřování ? Vysvětlím : občan je obviněn za krádež , kdy obvinění je postaveno na velmi slabém důkazním materiálu. Občan tedy osoba obviněná chodí k výslechům , má právo mít obhájce a najednou se dozví jen tak třeba i náhodou , že policie nevyslýchá pouze svědky události, poškozené ale souběžně vyslýchá na zápis o podání vysvětlení určitý okruh lidí, kteří by mohli usvědčit pachatele. Anebo nemohli. A obviněný nemá možnost sedět u takového výslechu ani jeho obhájce, protože se o provádění takových výslechů ani nedozví. Samotnému se mi stalo, že jsem na takový průběh narazil, třeba proto , že člověk mi zavolal, že má jít vypovídat v naší kauze a tak se mi stává, že přijdete na policii, policista vás odmítá pustit k takovému výslechu, byť je prováděn stále ve stejné kauze ve které působíte jako obhájce. Nastává nedůstojná situace, kdy policie konzultuje vaši případnou přítomnost u výslechu se státním zástupcem a výsledkem je dohadování, někdy vám umožní účast a někdy se prostě díky vaší nevídané účasti výslech zruší.

Tak by se dalo pokračovat.

V čem já spatřuji zásadní problém – ve skutečnosti , že od roku 1989 dosud nebyl přijat nový trestní řád. Vím, že několik vlád se pokoušelo jej zpracovat ,předložit do sněmovny, ale nepodařilo se dosud jej dostat ani do sněmovny. Pokud je mi osobně známo, důvod nebyl v kvalitě zpracovávaného materiálu, ale zcela jednoznačně asi 2x důvodem bylo, že padla vláda a trestní řád se odkládá a odkládá.

Ano, jistě celá řada pracovníků v justici i v řadách obhájců , mi bude oponovat, že trestní řád je v pořádku, že byl několikrát novelizován. Nemyslím si, že vyšetřování

vražd, loupeží, velmi složité majetkové trestné činnosti by měla být řešena zákonem číslo 61 z roku 1961. Jeho zásady, tedy zásady trestního řízení jsou na první pohled demokratické, prezumpce nevinny, in dubio pro reo, veřejnost soudního projednávání, výslech přímo před soudem, to vše vychází nikoli ze vzorů demokratických zemí, ale my jsme přijali zákon v roce 1961, který doslova vychází i ideových zásad sovětského trestního řádu.

Tohle považuji za velký problém. Z něho pramení i moje připomínky, že neexistuje v praxi rovné procesní postavení stran, to je sice v zákoně uvedeno, ale v praxi? Nemyslím si, že jsem jediný, kdo kritizuje někdy zcela očividnou převahu státního zástupce proti obhájci u soudu.

Vůbec pohled na práci obhájce a je také do jisté míry zkreslován. Denně to můžete sledovat i tzv. kriminálkách. Nejde mi však o nic jiného, než aby současně s úpravou zákona o státních zástupcích se konečně někdo zamyslel nad tím, zda je dostatečně realizováno právo na obhajobu, zda skutečně soudy přihlížejí na obhajobu jako snahu o hledání pravdy a objektivitu a ne pouze snahu vyvinut klienta za každou cenu.

V této souvislosti poukazuji na zcela neutěšenou situaci na práci soudních znalců. Dříve bylo zcela normální, že pokud se jedné či druhé straně něco nezdálo na chování např. podezřelého z vraždy, tak se nechal vypracovat znalecký posudek. Dnes se setkáváte s tím, že se posudky někdy ani nedělají, např. u nehod a to z důvodu údajných úspor u policie. Také se setkáváte s tím, že pokud obhajoba sama předloží tzv. oponující posudek, tak je napadena z neobjektivitu, z toho, že znalec dobře zaplatila apod. Jenže v praxi již téměř neseženete obhájce, který by pro obhajobu vypracoval a poté jí obhájoval před soudem. Je doslova tento pohled zažit, a přitom co říct na to, když soudní znalec z oboru psychologie ročně zpracuje pro policii, soudy desítky dobře zaplacených posudků a doslova máte možnost někdy zjistit, jak jsou některé stránky doslova u téhož znalce opsány. Nemluví o neshodě obhájce se závěry znalce obecně, ale co říct na to, když tzv. poškozený dlužník dva roky obviňuje pět osob – které jsou díky němu ve vazbě, že chtěli po něm zaplacení dluhu a vyhrožovali mu pistolí, znalkyně jej označí za zcela věrohodnou osobu a pak se stane, že tentýž člověk vypovídá před soudem, znalkyně tam sedí, a poškozený najednou řekne, tu pistolí, to jsem si vymyslel, protože jsem měl strach. Nic víc, a víte jak to dopadlo, znalkyně na můj dotaz, zda tedy je věrohodnou osobou nebo není, doslova drze sdělí před soudem a veřejností, ano je věrohodný, on měl prostě strach a soudce jen na základě původní výpovědi upravené po hlavním líčení a na podkladě znaleckého zkoumání, pošle prvotrestané osoby na 5 a 6 let do nejpřísnějšího vězení.

Proč to uvádím? Nechci, aby byla naše snaha, našeho Institutu byla chápána pouze jako prezentace nespokojených a zklamaných.

Jde nám tedy o spravedlnost a její naplnění i na základě moderních zákonů.

Jistě se pak zvýší i kvalita rozhodování soudů, nastane tlak na podávání skutečně

kvalitních obžalob ze strany státních zástupců. Na závěr ještě jedna konkrétní informace. V současné době platí jeden institut trestního řádu, kterému jsme my starší říkali v dob jejího přijetí – prokurátorský bič. Jedná se o dnes známý paragraf, který umožňuje zrušit pravomocné rozhodnutí o zastavení trestního stíhání vyhotoveného dozorovým státním zástupcem v určité lhůtě Nejvyšším státním zástupcem. To nepovažují za kontrolu práce níže postaveného státního zástupce, ale o rozšíření nejistoty až nedůvěry konkrétního postiženého občana, že ten kdo má přehled i několik let o jeho případě, tak vlastně sám v důsledku o kauze nerozhoduje. Institut prověření NSZ zdánlivě vypadá, že dochází k ještě důslednějšimu vyšetření důvodů pro zastavení, ale pohled může být i jiný. Jednak ten laický, že rozhodování NSZ může být nějak ovlivněno, nikoli přímo, ale atmosférou ve společnosti apod. K tomu ještě další poznatky: státní zástupci dnes podávají k soudu i obžaloby výslovně s pochybnými důkazy. Řídí se přitom i divnou, dle mého názoru až nezákonnou starou instrukcí – V případě pochybností žalovat, ať o kauze rozhodne výše postavený soud. Proč nezákonná instrukce- opakují, trestní řád jasně uvádí, že v případě pochybností zprostit, zastavit, odložit... A k tomu ještě dodávám, že v průběhu let, se počet zastavovaných kauz neúměrně snížil, naopak neúměrně se zvýšil počet obžalob a co obyčejný poctivý státní zástupce? Raději pošle k soudu neříkám nezákonnou, ale obžalobu, která není řádně důkazně podložena. Státní zástupce je mimo jakoukoli vlastní zodpovědnost, ať rozhodne soud. A proč se nezastavují i úplně jasné kauzy neprokázání viny? Hovoří se o tom, že již dávno na NSZ vznikl odbor, kde dlouholetí státní zástupci, tedy i dvacet let před důchodem, mají za úkol prošetřit právě těch několik zastavených trestních věcí. Pár dobře placených odborníků. A ptáte-li se, jak ke své práci přistupují? Zcela jistě profesionálně a kvalitně, zkrátka najdou nedostatky, typu neprovedený výslech, nedodaná zpráva – které jsou mnohdy naprosto nepodstatné. A pak následuje? Zrušení usnesení o zastavení trestního stíhání a vrácení spisu k dopracování níže postavenému státnímu zástupci. Ptám se ještě jednou, pokud je vaší pracovní náplní hledat chyby či nedostatky v práci vašich kolegů a jiný úkol nemáte a jste dobře finančně ohodnoceni, pak by asi v případě, kdy nic nenajdete a potvrdíte opakují pravomocné rozhodnutí OSZ, pak může v důsledku být hodnocena Vaše přezkumná činnost jako zbytečná.

Tedy průtahy, jak v trestním řízení, kdy někdy se neprovádí dokazování několik měsíců a člověk je zbytečně dlouho ve vazbě, kdy Vám policie a státní zástupce napíší, že Vaše připomínky a námítky zamítá, protože je neshledal důvodnými a tečka, to je dnes špatně. Stejně tak, když u soudu předkládáte skutečně relevantní důkazy a soud je doslova smete ze stolu a pokud podáte odvolání, tak o práci obhajoby je v 60-ti stránkovém rozsudku jediná věta- Soud obhajobu neshledal za nic jiného než účelovou a neuvěřil jí. A to se dnes děje a to jsem uváděl jen několik skutečností z praxe v oblasti trestního práva.

Samotnou kapitolou je i civilní právo – otázky nekonečných lhůt i když je dnes v zákoně upravena tzv. zásada koncentrace dokazování, což znamená, že soud by měl rozhodovat rychle. Stát samozřejmě nemůže soudům přikazovat, ale dobrými zákony

jim jednoznačně pomoci dokáže. Chce to také zamyslet se i nad zcela novým chápáním práva a spravedlnosti. Proč například stát nemůže zastupovat v některých sporech drobné podnikatele a soudit se jako jeho zástupce s dlužníkem, případně mu vypomoci i jinak? Ale to již jsme v jiné oblasti. Proto hovořím o generačním pohledu na systém práva. Právo musí vzbuzovat u občana důvěru v uplatňování jeho práv. Občan očekává poctivost a deklarovanou nezávislost. Občan také potřebuje posílit svou ochranu, svou obhajobu.

V oblasti vymahatelnosti práva se musí skutečně stát rozhodujícím podílem podílet na zvyšování právního vědomí občanů, podnikatelů. A především stát nesmí připustit, aby právo bylo zneužito pro něčí osobní prospěch a nesmí připustit, aby se v řadách obětavých a poctivých justičních pracovníků objevil jeden jediný nepoctivý, nekvalitní člověk.

Ne přijímáním mnoha zákonů, ale přijímáním těch nejdůležitějších právních norem a jejich začleňováním do našich životů, se zvýší nejen důvěra občanů, ale i jejich pocit jistoty, že je právo skutečně buď ochrání anebo dostanou po právu trest.

Chtěl bych zde uvést, že téma vymahatelnost práva a spravedlnost je samozřejmě samozřejmě velice rozsáhlou problematikou a že chci pouze poukázat na některé okruhy problémů, které se v našem právním systému projevují a jejichž neřešením nebo řešením je další přijatou novelou konkrétního zákona se sice snažit vyrobit lepší zákonnou úpravu, se samozřejmě nezvyšuje důvěra občanů v lepší spravedlnost a lepší vymahatelnost práva.

Chci také poukázat na stav nejen u nás, ale i v celé Evropě. Vymahatelnost práva v zemích na západ od nás je v lepší kondici než u nás, je to samozřejmě dáno prostředím. V demokracii se dbalo více na práva lidí. V zemích střední a východní Evropy jsme do roku 1989 sice v zákonech měli pasáže o blahu lidstva a o tom, jak jsou zájmy občanů na prvním místě, ale skutečnost, tedy samotná aplikace práva byla silně omezena v prospěch těch, kteří měli moc a kteří zkrátka chápaly právo a zákony jako nástroje pro ovládnutí občanů svých zemí.

A jeden z problémů vymahatelnosti práva a spravedlnosti spatřuji právě i v tom, že řada zákonů v naší zemi stále má ve svých preambulích právě to socialistické tedy tzv. zásady, které znějí vysoce demokraticky, ale výklad práva příslušnými orgány a jejich právní názor stále setrvává v duchu minulosti.

Je to především pro oblast trestního práva velmi charakteristické. Prezumpce neviny je v praxi společností prezentována jako prezumpce viny, a zásada in dubio pro reo je deformována výkladem, že v případě pochybností soudy neosvobozují, ale sporné a nedořešené důkazy se odráží nikoli ve výroku o vině ale ve výši trestu.

Prostě trestní řád z roku 1961 i po mnoha novelizacích je stále procesním instrumentem, který justici sice vyhovuje neboť jí dává obrovské pravomoci, ale pro

občana a jeho obhajobu je to již zastaralá právní norma, která pouze slovně deklaruje jeho práva ale jeho povinnosti je daleko více. Naopak povinnosti policie a státních zástupců a soudů jsou velmi často pouze deklarovány. Např lhůty cokoli konat jsou nastaveny především pro obhajobu nikoli pro druhou stranu. Deklarovaná zásada rovnosti stran při hlavním líčení je v praxi mnohdy pouze na papíře. A tak bych mohl pokračovat.

A jakou to co uvádím, má souvislost s vymahatelností práva a spravedlností?

Samozřejmě je zde souvislost zcela zřejmá. Rozhodovací pravomoc soudů a především pohled na její výsledky práce občan vnímá, a v současnosti nemá pocit že právo a právní systém u nás fungují dobře. Dlouhé rozhodovací lhůty v oblasti trestní, byly sice zkráceny včetně vzniku institutu zkráceného řízení a i novela platná od 1.10.2020 umožňuje rychlejší a hospodárnější trestní řízením, ale obávám se , že to bude mít za následek nikoli rychlejší trestní řízení, ale prohlubování dnes již dost často kritizovaných jevů – tedy např v otázce dohody o vině a trestu se sice rozšiřuje oblast, kdy tuto dohodu lze použít, ale v praxi hrozí, že orgány činné v trestním řízení se soustředí na dva hlavní důkazy – odposlechy a sledování osob a udávání resp. posílení institutu spolupracujícího obviněného.

V ostatních oblastech práva – vymahatelnost práva a spravedlnost vypadá obdobně.

Jen několik příkladů – v rámci dlouhého až neuvěřitelně komplikovaného stavebního řízení je možnost uplatnění námitek dána ze zákona prakticky všem, ne pouze účastníkům řízení. A tak se dnes běžně stává, že se vydá po mnoha letech a útrapách povolí stavba, je vydáno stavební povolení. Stalo se dnes módou, že někteří lidé či skupiny obyvatel z nějakých důvodů podnikají v oblasti, napadneme taková rozhodnutí státu, která se nám nelíbí resp. kde na sebe můžeme upozornit anebo se za tím skrývá ještě jiný důvod, někdy hraničící až s vydíráním. V praxi je označujeme za ekoteroristy. Nikdo nezpochybňuje právo na život jediného broučka, ale ve dlouhém stavením řízení si na něho vzpomenout až před prvním kopnutím do země. Dobře , taková situace nastane, a ten komu se stavební záměr z jakýchkoli důvodů nelíbí, koná ať již sám nebo za pomoci na tuto tematiku se věnujících právních uskupení. Soud , který obdrží taková podání se jimi musí zabývat. Jenže je na místě, aby znovu a znovu se vracel až na začátek celého procesu a rozhodoval měsíce a někdy až roky ? Proč stát například neřeší tyto již známé snahy o zastavení staveb rychleji a důsledněji. Pokud si občan podává vlastní žalobu na souseda, soudy pečlivě sledují o jaký spor se jedná a to proto, aby mohly vyměřit soudní poplatek z hodnoty sporu. Nešlo by takové poplatky vyměřit i pro věčné stěžovatele ? Nešlo by rozhodovat třeba do týdne či do měsíce a určit zákonem pevnou lhůtu pro řešení těchto účelových oznámení ? Ano, jsem si vědom, že žalobce ihned obrátí např na Nejvyšší soud nebo Ústavní soud, ale zde již nyní zákonná úprava umožňuje rychlé vyřízení ve formě odmítnutí. Prostě nelze požadovat , aby se soud zabýval úplně vším, ale prověřil pouze podání a hotovo. A pokud stěžovatel ještě bude muset zaplatit vysoký soudní poplatek a další náklady, pak si asi příště rozmyslí co bude oznamovat. Ale to byl

nyňí jen příklad a samozřejmě námět, neosobuji si autorství nějakého průlomového řešení, jistě se jedná o nutnost vypracování především procesních pravidel, které takto přispějí k lepší vymahatelnosti práva.

Těch námětů, které jsem v praxi ještě nezaznamenal je mnoho. Vráťím-li se do oblasti trestního práva, tak se ptám, proč se soudcem může stát i ten právník který má složené např advokátní zkoušky, ale nemůže se soudcem u vyšších instancí stát advokát např z 20-ti letou praxí neboť nesplňuje požadavek, že je několik let soudcem. Jistě je tedy možné, aby advokát z dlouholetou praxí se stal v 50-ti letech soudcem, ale maximálně u okresního soudu anebo asistentem u Nejvyššího soudu.

Státní zástupci – proč i zde se neuvažuje o změnách, např. totéž co jsem nyní uvedl u advokátů směrem k soudům. Pouze nyní volně uvažuji, proč by advokát s praxí nemohl být státem jmenován na konkrétní kauzy státním zástupcem. Snad tomu nebrání nějaká zažitá ale naprosto neprofesionální představa, že obhájce stojí na druhé straně a že jistě by musel být podjatý, pokud by najednou měl stíhat zločince. To je však jen zažitá představa, že policie a státní zástupce stíhají a žalují. Mnohdy advokát v pozici oznamovatele, případně právního zmocněnce poškozeného a oběti trestného činu sám se podílí na odhalování trestné činnosti a bohužel jeho práce je stále i v těchto případech považována za něco nepatřičného. Stejně tak proč neuvažovat o volbě státního zástupce např od úrovně kraje lidmi. Nebyl by tak státní zástupce více tzv pod tlakem, aby svou práci vykonával navýsost profesionálně.

Těch témat, jak zlepšit vymahatelnost práva a tím zvýšit víru lidí ve spravedlnost je stále mnoho. Zásadně však nespátřuji, že jedinou cestou ke zlepšení je přijímat stále další a další zákony a tyto novelizovat.

I když se mi také nelíbí, jak rychle se do našeho právního systému začleňují zákony EU, musím i s ohledem na to, co jsem uvedl na začátku, konstatovat, že právě v oblasti vymahatelnosti práva a spravedlnosti mám dost často pocit určité shody s mým názorem, jak zlepšit proces a tím i vymahatelnost práva. Tím, že EU navazuje na dlouhé roky v praxi používaných zákonů v tzv západních zemích, tak je zde i když nikoli dokonale, řešena vymahatelnost práva daleko lépe, než je tomu u nás. Jediný příklad, existují země, kde stát se soudí s neplatičem faktur místo věřitele, který takto může dále v klidu podnikat.

Já jsem chtěl tímto svým příspěvkem tedy poukázat, že vymahatelnost práva a spravedlnost jsou stejně důležitým úkolem, jak budovat např ekonomiku. Chci vám nyní představit dva příklady, jak stát zasahuje necitlivě a nespravedlivě do osudů lidí, kterým odepírá až flagrantním způsobem jejich práva a to především na vlastní obhajobu, a vystavil je do situace, kterou vám nyní pánové popíší sami, děkuji za pozornost.

- KONEC -